

Ekspertise og prognose – forord

AF LUDVIG GOLDSCHMIDT PEDERSEN OG VALDEMAR NIELSEN POLD

SLAGMARK #84

SIDER: 7-14

Ekspertene har ordet.

Da statsminister Mette Frederiksen d. 11. marts 2020 lukkede store dele af den offentlige sektor ned, stod hun ikke bare skulder ved skulder med sundhedsminister Magnus Heunicke, men også to eksperter: direktør for Sundhedsstyrelsen Søren Brostrøm og direktør for Statens Serum Institut Kåre Mølbak. Brostrøms og Mølbaks roller blev i denne sammenhæng som eksperter at efterfølge ministrenes forklaring med en faglig begrundelse for de nye tiltag. Gennem rollen som eksperter, der rådgav regeringen og udtalte sig om sagen, fik sundhedsvidenskaben og mere specifikt epidemiologien en afgørende betydning for forståelsen og den konkrete håndtering af pandemien. Men eksperterne havde ikke bare overtaget regeringsmagten. Grænselukninger og nationale hensyn i vaccinekapløbet stred mod eksperters ønsker, hvilket vidner om, at statsmagten stadig var selektiv i sin inddragelse af eksperter i den politiske beslutningsproces. Men hvordan forhandles dette rum mellem eksperten og den politiske magtudøvelse? Kontroverser om ekspertens rolle under coronapandemien er blot et nyere eksempel på det forhold, at eksperten ikke er en neutral figur, men del af en større idéforhandling.

Hvor mange nok har lagt mærke til eksperterne Søren Brostrøm og Kåre Mølbak, så har færre måske tænkt over den centrale rolle, som prognosen fik fra begyndelsen af regeringens håndteringen af coronapandemien. Sundhedsminister Magnus Heunicke havde ved pressemødet d. 11. marts fået printet en prognose for smitteudvik-

lingen ud på et stykke pap, som han kunne holde op som illustration. På prognosen kunne man se to kurver. En stejl rød kurve med teksten “uden foranstaltninger” og en fladere grøn kurve med teksten “med foranstaltninger”. En stiplede linje gik tværs over tabellen og skar den røde kurve i halv med teksten “Sundhedsvæsenets normale kapacitet”. Man kunne på Heunicke forstå, at denne prognose skulle forklare forudsigelsen af to forskellige scenarier. Et scenarie, hvor regeringen gjorde noget, og et scenarie, hvor regeringen lod stå til. Det var altså med udgangspunkt i prognosen som styringsværktøj og retorisk strategi, at Heunicke argumenterede for nedlukningen. Også dette er ikke unikt for coronakrisen. En appel til en prognose udgør ofte en særdeles effektiv begrundelse for politisk handling.

Det er en påstand i dette nummer, at denne sammenhæng mellem ekspertise og prognose ikke er tilfældig. Nummeret udforsker det historisk-konstituerede forhold mellem den sociale, politiske og kulturelle ekspertfigurs relation til forudsigelsen – hvorunder prognosen hører – som epistemologisk kategori. Omdrejningspunktet er, hvordan eksperten relaterer til magtudøvelse, og hvordan og hvorfor eksperter magtudøvelse relateres til et styringsredskab og retorisk strategi som prognosen. Det er altså den historiske forhandling af eksperterne, deres rolle i samfundet og relation til prognosen, som dette nummer af *Slagmark* handler om.

EKSPERTISE- OG PROGNOSEANALYSER

Der skal i dette forord ikke gives en fuld oversigt over de mange akademiske analyser, som omhandler eksperter eller prognoser. Men overordnet set kan det siges, at der efterhånden inden for mange af idehistoriens grene er forekommet et skifte i fokus væk fra de store tænkere og mod vidensaktører, der eksempelvis opholder sig i de rum, der kan opstå mellem stater, universiteter og civilsamfundsinstitutioner. Det er aktører, der udgør forbindelsesled og selv optræder i hybridroller mellem videnskab og politik, sandheds- og profitsøgen samt objektivitet og aktivisme. Eftersom man ofte i disse mellemrum finder eksperter og prognoser, så har ekspertrollen de seneste år fået større idéhistorisk interesse. Den interesse skal ses i forlængelse af en del andre forskningstraditioner henover en stribe discipliner, som har undersøgt eksperternes rolle i samfundet, samt prognosens vidensproduktion og politiske funktion. I dette nummer af *Slagmark* har vi også samlet bidrag fra flere forskellige fagligheder, som alle har tilføjet til ekspertens og prognosens idéhistorie.

De fleste bidrag har særlig fokus på eksperter, der indgår i en relation med en stats magtudøvelse, og er med en overvejende fokus på Danmark et væsentligt, nationalt perspektiv på den nuværende forskningslitteratur.

At eksperthen og ekspertrollen er tæt knyttet til staters magtudøvelse kan siges at være en central indsigt fra de foucaultinspirerede studier af eksperthen, som blandt andet James C. Scott med bogen *Seeing Like a State* fra 1999 repræsenterer.¹ Denne type analyser baserer sig på den cirkulære indsigt, at viden er magt, og magt er viden. Pointen kommer fra den del af Michel Foucaults forfatterskab, som hans afhandling om fængselsvæsenet, *Overvågning og straf* fra 1975, er det bedst kendte eksempel på, hvor det pointeres, at særligt statens magt opstår i forlængelse af den viden, som staten producerer.² Magt er en måde at skabe viden på og viden er i sig selv grundlaget for magt. Scotts tese er, at den moderne stat er kendetegnet ved at have fralagt sig den blindhed, som tidligere tiders stater var kendetegnet ved. Den moderne stat har gjort verden aflæselig gennem en dobbeltbevægelse: På den ene side skabte staten et finmasket net af observatører, der indsamlede informationer i tråd med fastlagte simplificerende taksonomier. På den anden side omformede staten verden i de simplificerende taksonomiers billeder. Staten og videnskaben udviklede sig i en symbiose, hvor katografer, botanikere, læger og statistikere forfinede deres ekspertise, mens de gjorde verden aflæselig og dermed håndterbar for statsapparatet. Scott forestiller sig altså, at der er en sammenhæng mellem modernitet, statsmagt og videnskabelig-teknisk ekspertise, hvilket er en forestilling, som man også finder i en række kritiske analyser af koloniale regimer. Et eksempel på dette er Timothy Mitchells *Rule of Experts: Egypt, Techno-Politics, Modernity* fra 2002, som fokuserer på, hvordan ekspertise har tjent som et dække for rå magtudøvelse.³

Denne type analyser har dog ofte centreret sig om det 20. århundrede, hvortil nummerets første bidrag udgør et supplement ved at dykke længere ned i historien. Christoffer Basse Eriksen undersøger i bidraget "Peber, ingefær, nelliker og muskat-

1 James C. Scott, *Seeing like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed* (New Haven, Conn.: Yale University Press, 1999).

2 Michel Foucault, *Overvågning og straf: fængslets fødsel* (Frederiksberg: Det lille Forlag, 2002); *The Foucault Effect: Studies in Governmentality: With Two Lectures by and an Interview with Michel Foucault* (Chicago, Ill.: The University of Chicago Press, 1991).

3 Timothy Mitchell, *Rule of Experts: Egypt, Techno-Politics, Modernity* (University of California Press, 2002).

nød: Koloniale materialer og naturhistorisk ekspertise i Antoni van Leeuwenhoeks mikroskopiske observationer” den fleksible ekspertrolle som den hollandske videnskabsmand Antoni van Leeuwenhoek fra 1600-tallet havde som både kvalitetskontrollør for koloniale handelsselskaber og videnskabelig observatør for Royal Society i England. Eriksen viser med sit bidrag blandt andet, hvordan ekspertroller ikke er et distinkt moderne fænomen, og hvordan en videnskabsmands, som Leuvenhooks, arbejde ikke har eksisteret i et vakuum uafhængigt af forretningsmæssige interesser.

VIDENSKAB OG POLITIK

På et mere overordnet plan viser denne diskussion os også noget om relationen mellem videnskab og politik, og i særdeleshed i hvilken forstand videnskab kan siges at være politisk eller påvirke politik. Hvor den foucaultinspirerede forskningstradition med blandt andet Scott ofte fokuserer på statsmagtens brug af og indflydelse på udviklingen af videnskabelig-teknisk ekspertise, så findes der også forskningstraditioner, som i højere grad er interesserede i den omvendte relation: hvordan eksperterens vidensproduktion påvirker og er medskabere af nye former for statsmagt og politik. Et eksempel på dette er historikeren Theodore Porters bog *Trust in Numbers* fra 1995.⁴ Porter argumenterer for, at ekspertise og objektivitet tidligt i det 20. århundrede blev centralt for den bureaukratiske arbejdsgang og offentlighedens politiske debat. Vores tillid til tals troværdighed er ifølge Porter et vilkår, som opstod med den skala, som den politiske detailregulering blev udvidet til med nationalstaten. Selvom de talproducerende eksperterens objektivitet i Porters analyse er socialt betinget, så er pointen for Porter stadig, at en opfattelse af samfundets eksperter som pålidelige er nødvendig for, at en demokratisk samtale kan finde sted på fælles præmisser.⁵ Fundamentet for en demokratisk samtale er altså ifølge Porter, at der etableres en nogenlunde stabil pagt mellem videnskabsfolkene og politikerne om at holde sig udenfor hinandens enemærker.

4 Theodore M. Porter, *Trust in Numbers* (Princeton University Press, 1995).

5 Theodore M. Porter, "Speaking Precision to Power: The Modern Political Role of Social Science," *Social Research* 73, no. 4 (2006): 1273–94.

Det er dette spørgsmål som nummerets andet bidrag handler om. I bidraget “Er prognoser og ekspertråd ideologi eller videnskab?” tager Heine Andersen udgangspunkt i sociologiske analyser af danske forskeres politiske holdninger og diskuterer danske forskeres ekspertrôle, forskningsfrihed og objektivitet i et samtidshistorisk perspektiv. Andersen viser, på hvilken måde statsadministration kan påvirke forskeres analysekategorier og foreslår – i et forsøg på at skabe højere troværdighed og legitimitet om den forskning, der indgår i statsadministration – en større åbenhed om usikkerheden i den forskning der anvendes politisk.

I dette korte rids af ekspertiseanalyser vil vi som en tredje arm gå mere i detaljer med den store mængde forskning, der særligt det sidste årti er blevet lavet i relation til økonomers ekspertstatus og denne professions indflydelse på samfundet og den politiske beslutningsproces. Før coronapandemien havde det i årtiet efter den verdensomspændende finanskrisen i 2007-2008 været økonomer, der stod centralt i både den politiske og akademiske diskussion af ekspertise. Dette satte yderligere skub i en lang og varieret forskningstradition omhandlende økonomers ekspertposition i den politiske beslutningsproces, deres modellers indflydelse på politiske rammeforståelser og tiltag, samt den økonomiske professions udvikling i samspil med skiftende perioders dominerende ideologier.⁶

I nummerets tredje bidrag er det også de økonomiske eksperter og den historiske omskiftelighed i økonomers rolle og udsigelsespotentiale, som er i fokus. Med bidraget “Samfundsøkonomiske modeller og prognoser: Hvad har økonomer bidraget med?” behandler Jesper Jespersen de mest centrale prognostiske, danske, makroøkonomiske regnemodeller. Jespersen diskuterer, hvordan de epistemologiske paradigmer, der strides om kontrollen med regnemodellerne, påvirkes af økonomiske kriser og den politiske konteksts løbende udvikling.

Som det var tydeligt med økonomiske eksperter under finanskrisen, og det igen er kom til udtryk med sundhedsexperter under coronapandemien, så kan eksperter have stor indflydelse på den politiske proces som dagsorden- og rammesættende

6 Daniel Hirschman and Elizabeth Popp Berman, “Do Economists Make Policies? On the Political Effects of Economics,” *Socio-Economic Review* 12, no. 4 (april, 2014): 779–811; Oddný Helgadóttir, “How to Make a Super-model: Professional Incentives and the Birth of Contemporary Macroeconomics,” *Review of International Political Economy*, November 3, 2021, 1–29; Rune Møller Stahl, “Ruling the Interregnum: Politics and Ideology in Nonhegemonic Times,” *Politics & Society* 47, no. 3 (september, 2019): 333–60.

for politiske spørgsmål. Dette er også en generel pointe i forskningslitteraturen.⁷ Der er dog en vigtig distinktion, idet ekspertenes magt ofte er diffus og diskursiv. Dertil kommer, at staten også til en vis grad kan skabe og underminere eksperter efter behov. Således er det blevet fremhævet af eksempelvis Paul Rubinson i *Redefining Science: Scientists, the National Security State, and Nuclear Weapons in Cold War America* fra 2016 og Joshua P. Howe i *Behind the Curve: Science and the Politics of Global Warming* fra 2016, at staten, både i debatten om kernevåben under den kolde krig og i forhold til klimavidenskaben, spiller en afgørende rolle i beslutningen om, hvilke atomfysikere og klimaforskere, som får lov at fremstå som neutrale eksperter, og hvilke, der bliver opfattet som partiske politiske aktivister.⁸

Netop relationen mellem eksperter og eliter er omdrejningspunktet i fjerde bidrag til dette nummer, hvor Anders Sevelsted og Jacob Lunding i “Kampen om klassifikationerne: Økonomernes virke i den moralske elite” analyserer økonomiprofessionens tidlige udvikling i Danmark fra 1850 og frem til 1920'erne. Her viser de gennem en netværksanalyse, hvordan økonomernes tilhørsforhold og funktion i den danske magtelite forandrer sig over tid. Særligt henimod århundredeskiftet finder økonomerne ind i en rolle som moralske eksperter i takt med, at der kommer ny socialpolitik på dagsordenen i Danmark.

I nummerets femte bidrag kommer relationen mellem eksperter og prognoser virkelig til sin ret. I bidraget “Vi forlænger vore hjerner med datamaskiner: Prognoser om det postindustrielle samfund og konstruktionen af dansk fremtidsforskning, 1967-1975” analyserer Rasmus Skov Andersen fremtidsforskningens tidlige år i Danmark. Andersens bidrag er et eksempel på, hvordan prognoselavning og ekspertroller hører sammen. Analysen omhandler en periode med udbredt fremskridts- og forandringstro i Danmark, hvor en amerikanskinspireret gruppe prognostikere aktivt søgte at få indflydelse på danske beslutningstagere.

Som afslutning på nummerets temasektion har vi som det sjette bidrag Andreas Beck Holms “Rousseaus lovgiver mellem ekspertviden og folkevilje”. Holm under-

7 Johannes Lindvall, “The Real but Limited Influence of Expert Ideas,” *World Politics* 61, no. 4 (2009): 703–30.

8 Paul Rubinson, *Redefining Science: Scientists, the National Security State, and Nuclear Weapons in Cold War America*, Reprint edition (Amherst: University of Massachusetts Press, 2016); Joshua P. Howe, *Behind the Curve: Science and the Politics of Global Warming* (University of Washington Press, 2016).

søger med udgangspunkt i Jean-Jacques Rousseaus og senere Antonio Gramscis filosofi ekspertens rolle over for folket i moderne demokratisk teori. Bidraget fokuserer på den svære forening mellem ekspertens unikke perspektiv og folkets kollektive selvbestemmelse i demokratiteori.

I dette nummer af *Slagmark* kan man også læse tre kritikessays. Casper Andersen skriver om den første fulde danske oversættelse af Galileo Galileis *Samtale om de to hovedsystemer for verden, det ptolemæiske og det kopernikanske* fra Wunderbuch. Marie Louise Krogh skriver om Veronica Della Doras nye bog *The Mantle of the Earth: Genealogies of a Geographical Metaphor*. Lone Kølle Martinsen skriver om Carolyn Criado Perez' bog *Invisible Women: Exposing Data Bias in a World designed for Men*, der nu også er oversat til dansk som *Usynlige kvinder: Skævvredne data i en verden designet til mænd*. Som noget nyt kan man også finde kritikessays på vores hjemmeside, som kun vil blive udgivet online. Her skriver Hans-Jørgen Schanz om Henrik Skov Kristensens disputats, der består af bøgerne *Straffelejren og Gerningsmænd eller ofre?*. Derudover skriver Andreas Beyer Gregersen om en ny, norsk oversættelse af Axel Honneths *Tingliggjøring og Anerkjennelse* samt Simon Laumann Jørgensens introduktion *Axel Honneth* fra Djøf Forlagets serie Statskundskabens klassikere.

Rigtig god læselyst!

BIBLIOGRAFI

- Foucault, Michel. *Overvågning og straf: fængslets fødsel*. Frederiksberg: Det lille Forlag, 2002.
- . *The Foucault Effect: Studies in Governmentality: With Two Lectures by and an Interview with Michel Foucault*. Chicago, Ill.: The University of Chicago Press, 1991.
- Helgadóttir, Oddný. "How to Make a Super-Model: Professional Incentives and the Birth of Contemporary Macroeconomics." *Review of International Political Economy*, November 3, 2021, 1–29.
- Hirschman, Daniel and Elizabeth Popp Berman. "Do Economists Make Policies? On the Political Effects of Economics." *Socio-Economic Review* 12, no. 4 (april, 2014): 779–811.
- Howe, Joshua P. *Behind the Curve: Science and the Politics of Global Warming*. University of Washington Press, 2016.

- Lindvall, Johannes. "The Real but Limited Influence of Expert Ideas." *World Politics* 61, no. 4 (2009): 703–30.
- Mitchell, Timothy. *Rule of Experts: Egypt, Techno-Politics, Modernity*. University of California Press, 2002.
- Porter, Theodore M. *Trust in Numbers*. Princeton University Press, 1995.
- . "Speaking Precision to Power: The Modern Political Role of Social Science." *Social Research* 73, no. 4 (2006): 1273–94.
- Rubinson, Paul. *Redefining Science: Scientists, the National Security State, and Nuclear Weapons in Cold War America*. Reprint edition, Amherst: University of Massachusetts Press, 2016.
- Scott, James C. *Seeing like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed*. New Haven, Conn.: Yale University Press, 1999.
- Stahl, Rune Møller. "Ruling the Interregnum: Politics and Ideology in Nonhegemonic Times." *Politics & Society* 47, no. 3 (september, 2019): 333–60.